

УДК 342.9

А. О. Волкова
аспірант

*Науково-дослідного інституту інформатики і права
Національної академії правових наук України*

СОЦІАЛЬНО-ПРАВОВА СУТНІСТЬ ІНСТИТУТУ ЮРИДИЧНОЇ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ В КОНТЕКСТІ ВІДПОВІДАЛЬНОСТІ ЗА ПРАВОПОРУШЕННЯ В ІНФОРМАЦІЙНІЙ СФЕРІ

Постановка проблеми. Розвинуті держави світу на межі ХХ – ХХІ століть поставили собі за мету прискорений перехід до нового етапу розвитку – інформаційного суспільства, що дасть змогу забезпечити рівень суспільного добробуту, здійснити перехід від економіки з паливно-сировинною спрямованістю до економіки, заснованої на знаннях, досягти скорочення числа загроз національній безпеці, залучити громадян до всіх благ інформаційного суспільства [1]. Не є винятком і Україна, яка стоїть на шляху побудови даного суспільства, зокрема шляхом створення ефективної системи забезпечення прав людини на вільне одержання, поширення та використання інформації як найважливішої умови демократичного розвитку. Складність реалізації та побудови даної системи полягає у відсутності ефективного механізму захисту інформаційних правовідносин.

Практика застосування інформаційного законодавства свідчить про порушення інформаційних прав та створення перешкод у забезпеченні інформаційної безпеки особи, суспільства та держави. З урахуванням цього, сьогодні та протягом останніх років, однією з найбільш дискусійних та актуальних проблем українського законодавства є відсутність дієвих механізмів боротьби з правопорушеннями, які виникають в інформаційній сфері, та їх попередження. Для цього діє так званий інститут юридичної відповідальності, значущість якого для забезпечення захисту прав і свобод громадян, охорони суспільних відносин в Україні підтверджується інтенсивним розвитком нормативно-правової бази, який відбувся в останні десятиріччя, а також широкою практикою його застосування [2, с. 72].

Стан дослідження. Проблематика визначення суті юридичної відповідальності, зокрема, у правовому, соціальному, моральному аспектах, а також соціально-правова сутність інституту юридичної відповідальності була досліджена у працях таких науковців як: М.І. Абдуллаєв, С.О. Комаров, І.М. Сенякін, С.О. Комаров, В.В. Іванов, Н.С. Малєїн, В.М. Баранов, В.В. Лазарєв, П.М. Рабінович, Л.А. Луць, С.С. Алексєєв, Д.І. Бернштейн, С.М. Братусь, С.Т. Гончарук, О.С. Іоффе, О.О. Кожевніков, М.І. Козюбра, М.А. Краснов, Д.А. Ліпінський, О.Ф. Скакун, В.В. Ярков та інші.

В той же час, внаслідок багатофункціонального та поліструктурного характеру юридичної відповідальності, що безпосередньо пов'язана з більшістю правових категорій, зокрема такими як: правовідносини, правові норми, правомірна поведінка, правопорушення, законність, правова свідомість, правова культура тощо, в юриспруденції до сих пір не існує єдиної загальноприйнятої концепції юридичної відповідальності, ефективне функціонування якої, в першу чергу, є необхідною умовою забезпечення прав і свобод людини та громадянина, розвитку правової й демократичної держави. Відтак, мета даної статті являє собою здійснення аналізу наявних доктринальних підходів до визначення поняття «відповідальність» та «юридична відповідальність», визначення сутнісного наповнення останніх, а також формулювання власного бачення щодо розуміння даних правових категорій.

Виклад основного матеріалу. Переходячи до розгляду обраної проблематики по суті, слідє встановити, що підвищена увага науковців до юридичної відповідальності зумовлена в першу чергу значенням даного охоронного інституту. Соціальна роль юридичної відповідальності, як і права в цілому, визначається тим, що найчастіше саме наявність відповідальності за ті або інші антисуспільні вчинки спонукає людей до певного (позитивного) варіанту поведінки. В даному випадку вона виступає в якості стимулу правомірної поведінки й антистимулом – вчинення правопорушень, а отже необхідним є її дослідження через дихотомію її позитивної та негативної складових на новій методологічній основі [3, с. 3], та обов'язково враховуючи при цьому її історичну складову, соціально-правову сутність та зміст. Відзначимо, що у історичній ретроспективі, юридична відповідальність та відповідальність загалом в інституційному аспекті, формувалася протягом тривалого проміжку часу, розвитку суспільства, суспільних відносин та особистості загалом. При цьому відповідні трансформаційні процеси були обумовлені зміненням державного ладу, а також трансформацією регуляторів суспільної взаємодії від звичаїв та традицій, котрими регулювалися суспільні відносини у первісному суспільстві, до норм права, котрі були спрямовані на врегулювання су-

спільних відносин на більш пізніх порах розвитку суспільної цивілізації. Так, ґрунтовний аналіз наукових досліджень природи юридичної відповідальності дає підстави стверджувати, що основи відповідальності як соціального явища було закладено вже в період первіснообщинного ладу.

Найбільш стабільним нормативним соціальним регулятором первісного суспільства були норми-звичаї – соціальні норми, що регулюють стійкі суспільні відносини, які ввійшли у звичку та стали правилами поведінки внаслідок багаторазового повторення протягом тривалого часу. Норми-звичаї ґрунтувалися на натуральній потребі, перепліталися з міфами і мали значення для всіх випадків життя роду, племені, для регламентації господарського життя і побуту, сімейних та інших взаємин членів роду, первісної моралі (добра і зла), релігійно-ритуальної діяльності. Будучи умовою комунікації між різними типами дій людей, норми-звичаї слугували критерієм «правомірної» поведінки; були публічною основою вирішення життєвих ситуацій; підтримували і зберігали кровнородинну сім'ю [4, с. 38-39]. Відзначимо, що тісно пов'язанні із нормами-звичаями, є норми-традиції та норми-моралі, котрі виникають на основі перших та опосередковують правове регулювання суспільних відносин. Норми-моралі спрямовані на врегулювання суспільних відносин на основі моральних постулатів про вірність чи помилковість конкретних дій, рішень у суспільстві та прийнятність останніх у межах суспільної взаємодії. Норми-традиції – це ті, норми, що у своєму сутнісному розумінні є найбільш подібними із нормами права, адже вони формуються в суспільстві з метою регулювання найбільш стійких суспільних відносин і сприймаються суб'єктами, як належні правила поведінки без будь-якого нормативного закріплення. У свою чергу норми права можуть бути визначені як у певній мірі симбіоз норм-традицій, норм-звичаїв та норм-моралі, адже безпосередньо формуються із урахуванням усталеного у суспільстві підходу до належного правила (правил) поведінки у конкретних ситуаціях. На наше переконання, норму права можна визначити, як первинну молекулу загальної системи права, та його інституцій (зокрема й інституту юридичної відповідальності), що є санкціонована державою, та є спрямованою на правове регулювання суспільних відносин, дотримання якої є обов'язковим всім суб'єктам суспільної взаємодії. Відтак, сам інститут юридичної відповідальності, залежно від історичного аспекту його розгляду, регулювався відповідними нормами: звичаями, традиціями, моральними чи правовими загалом. При цьому всі із вище перерахованих норм є взаємопов'язаними між собою, що опосередковується правовою свідомістю суспільства, котра формується протягом століть.

Відзначимо, що інститут відповідальності, юридичної відповідальності, зокрема також розглядався у межах філософської доктрини та філософії права. За аналогією до правових норм, котрі регулювали відповідний інститут, а відтак і визначали суть останнього, у межах конкретного історичного періоду, й відрізнялися погляди науковців, на суть аналізованої нами інституції.

Філософсько-історичний зміст відповідальності період античності знайшов своє відображення у висловлюваннях Епікура, працях Сократа, Платона та Аристотеля. Зокрема, у античних філософів ідея відповідальності як належної поведінки, як неухильного слідування законам розкривалася крізь призму таких категорій як «справедливість» та «розумність».

Так, поняття загальної відповідальності, що складається як з позитивної, так і ретроспективної можна знайти у працях давньогрецького філософа Софокла. Так, позитивна відповідальність полягала для нього в природній відповідальності індивіда за своє життя, яка виражалася у виконанні боргу перед самим собою, своєю родиною, суспільством і полісом. Однак, роблячи ті чи інші вчинки несвідомо, індивід може прийти до негативних наслідків, які не потребують за собою покарання встановлене суспільством в правових нормах в силу відсутності провини як навмисного дії. У разі навмисного порушення соціальних норм виникає вина як вираз «свободи волі, свідомого вибору варіантів дії і намірів чинного суб'єкта». Таким чином, Софокл першим вводить поняття «вини» як правової категорії, що представляє собою головну ознаку ретроспективної юридичної відповідальності, що тягне покарання [5, с. 58].

В свою чергу Сократ, як і більшість давньогрецьких філософів, пов'язував поняття відповідальності з порушенням звичаїв як соціальних норм, встановлених у суспільстві, а не з порушенням юридичних приписів. Філософ, також, виділяв позитивну та ретроспективну відповідальність, при цьому в якості першої він визначав внутрішні якості, а під другою мав на увазі зовнішнє «накладення» громадської волі на індивідуальну волю людини, що представляє собою «відплату по заслугах» [6, с. 411].

У певному відмінному значенні від філософів античності розуміли суть відповідальності філософи, що здійснювали своє дослідження у період Середньовіччя. Це зокрема обумовлено тим, що за даного періоду, у контексті суспільної взаємодії чільне місце займала церква, як основна державна інституція. Відтак, погляди на всі суспільні процеси, здійснювалися крізь призму релігійних постулатів. Відтак, відзначимо, що в епоху Середньовіччя, проблему відповідальності розглядали Оріген, С. Боецій, А. Аврелій, Ф. Аквінський, зо-

крема, крізь призму рівності, свободи волі, гріхності, моральності, чуттєвості та розуму.

В той же час важливо зазначити, що в земному житті юридична відповідальність у вигляді покарання з боку ієрархічної влади, також, настає в разі порушення канонічного права та релігійних настанов. Тому, відповідно до прийнятого ще в Середньовіччі поділом суспільства на мирян і клір (духовних осіб і посадових членів Церкви), ретроспективна відповідальність, що виражалася в необхідності понести покарання, складалася із загальної для всіх віруючих відповідальності та, особливо, відповідальності призначеної для святого кліру.

Епоха Нового часу ознаменувала собою нові методологічні підходи не тільки до характеристики взаємодії між державною владою, окремою особистістю та суспільством в цілому, але й до розуміння юридичної відповідальності.

Так, Т. Гоббс, Дж. Локк, І. Кант, Ф. Бекон починають розглядати людину як особу політичну та такі цінності, як воля людини, її відповідальність, моральність пояснюють вже не Божим даром чи Божою волею, а сутністю людини, діяльності її розуму, процесом її соціалізації, соціальною необхідністю та обов'язком.

Варто зазначити, що одним із перших серед філософів, що використали вже у XIII ст. терміни «відповідальний» і «відповідальність», був І. Кант. Родоначальник німецької класичної філософії з позицій «чистого Розуму» справжньою інстанцією відповідальності визначав не державу (самодержцзя), а підставу абсолютного морального закону. Цей абсолютний моральний закон втілюється в людській совісті. Таким чином, у І. Канта совість – це суб'єктивний принцип відповідальності, а його об'єктивною стороною виступає категоричний імператив – система суспільних цінностей як об'єктивний абсолютний моральний закон. Однак навіть такий яскравий прихильник ідеї «чистого Розуму», як І. Кант, розумів, що «найкращий контролер – совість» далеко не завжди в змозі гарантувати дотримання принципу соціальної відповідальності. Тому філософ вводить до системи цінностей абсолютного морального закону усвідомлення покарання за його порушення [7, с. 186].

Отже, з урахуванням вищевикладеного, потрібно зазначити, що, безумовно, в ході вивчення відповідальності першочергову роль набувають закони і категорії діалектики, як філософської теорії розвитку, зокрема такі як свобода, випадковість, необхідність, можливість, дійсність тощо. Таким чином, об'єднання філософського та соціологічного аспектів у вивченні поняття відповідальності є не тільки необхідним, але й єдино можливим.

Аналізуючи категорію «відповідальність» у сучасному розумінні, відзначимо, що за свідченням Р. Маккіона, вперше поняття «відповідальність»

увів О. Бейн у книзі «Емоції та воля», опублікованій 1859 р. Він замінив літературний термін караність (punish ability) на абстрактний термін «відповідальність (responsibility)». При цьому «відповідальність», за О. Бейном, пояснюється саме через «караність», оскільки «будь-яке питання, що виникає під час обговорення терміну відповідальності, є питанням звинувачення, засудження й покарання. У 1865 р., видатний класик англійського лібералізму, Джон-Стюарт Мілль стверджував, що відповідальність означає покарання, а також указував на відповідальність як на певну «підзвітність (accountability)». Відзначимо, що на наше переконання, розуміння суті відповідальності крізь призму терміну караність є не зовсім доцільним, адже власне сама караність у більшій своїй мірі опосередкована обмеженням прав та свобод конкретного суб'єкта, у свою чергу відповідальність вона тягне негативні наслідки для порушника усталених правил та норм, проте не завжди супроводжується обмеженням прав останнього. Відтак, караність може, як бути, так і не бути ознакою відповідальності.

У межах паростків вітчизняної правової системи феномен відповідальності розглядався першопочатково саме у контексті загальносоціологічної категорії. Враховуючи те, що Україна протягом довгого періоду входила до складу Радянського Союзу, перші напрацювання у відповідній площині були здійснені саме радянськими вченими. Так, відповідальності як загальносоціологічна категорія, що виражає свідоме ставлення класів, соціальних груп чи особи до вимог суспільної необхідності, громадського обов'язку, соціальних завдань, норм і цінностей [8] стала предметом дослідження радянської філософської науки в 60-ті роки. Першою фундаментальною роботою з проблеми відповідальності була кандидатська дисертація А.П. Черменіної [9]. І хоча формально вона була присвячена відповідальності в етиці, в ній фактично дається глибокий аналіз відповідальності як загальносоціологічної категорії. На думку А.П. Черменіної, відповідальність виникає внаслідок соціальної необхідності узгодження поведінки людини з системою суспільних відносин як сфера меж, рамок належної поведінки людини, вимог суспільства (або класу) до індивіда, як неминучість давати звіт за свою поведінку перед особою або організацією, що мають право закликати до звіту.

Структуру відповідальності як соціологічної категорії було детально розглянуто М.О. Красновим. Так, науковцем було зроблено акцент на тому, що вона включає в себе:

1) свободу вибору варіанта поведінки самим суб'єктом відповідальності, який має свободу волі;

2) встановлення моделі належної, очікуваної поведінки або, навпаки, поведінки неналежної;

3) причинно-наслідковий зв'язок між поведінкою та її наслідками;

4) інстанцію відповідальності;

5) контроль і оцінку поведінки;

6) можливість несприятливих наслідків для відповідального суб'єкта, визнаного винним.

Цікавим є те, що фактично, сукупність вищеперерахованих якостей вже й є визначенням аналізованого явища, в той же час науковцем було запропоновану наступну дефініцію відповідальності: «Відповідальність являє собою зв'язок між двома суб'єктами, при якій одна сторона (суб'єкт відповідальності) володіє свободою волі і вибору, надає в силу свого статусу будувати поведінку відповідно до очікуваної моделю, а інша сторона (інстанція відповідальності) контролює, оцінює таку поведінку і (або) його результати, а в разі негативної оцінки і наявності вини вправі певним чином реагувати» [10, с. 16].

Наразі доводиться констатувати, що відповідальність за своїм змістом є широким поняттям, яке не вичерпується лише юридичною відповідальністю. Разом із тим, враховуючи мету здійснення нашого дослідження, на разі пропонуємо сконцентрувати увагу саме на аналізі змістовного аспекту категорії юридична відповідальність. Відзначимо, що на сьогодні проблематика визначення суті юридичної відповідальності обумовлена тим, що відповідний термін не знайшов свого законодавчого закріплення. Відтак, визначення категорії юридична відповідальність надається лише у межах правової доктрини, що значно ускладнює розуміння суті останньої. Ґрунтовний аналіз наукових досліджень, присвячених проблематиці юридичної відповідальності, дає підстави стверджувати про плюралізм науково-теоретичних інтерпретацій як власне поняття юридичної відповідальності, так і визначення її цілей, завдань, засобів, механізмів реалізації тощо. У зв'язку з цим, доводиться констатувати, що серед науковців і досі не сформовано єдиної концепції розуміння юридичної відповідальності. Так, узагальнивши, можна виділити вісім підходів до розуміння юридичної відповідальності, а саме як:

1) покарання. Юридичну відповідальність як покарання, розглядав вчений Н.С. Малєїн, що встановлював, ототожнення даних понять. За підходом даного науковця сутність відповідальності та її невід'ємною ознакою є покарання правопорушника. [11, с. 15].

2) реалізацію санкції правової норми. У межах правової доктрини представником науковців, котрі розглядали юридичну відповідальність у відповідній площині є науковець Л.С. Явич, на думку якого, за найпростішим підходом юридична відповідальність, це застосування відповідної санкції порушеної правової норми. [12, с. 43]. Відтак, суть даної концепції обумовлюється розгля-

дом юридичної відповідальності, із фактичною санкцією, що настає за вчинення протиправних діянь. Разом із тим, на наше переконання, за своєю суттю даний підхід є тісно пов'язаним із підходом відповідно до якого юридична відповідальність розглядається із точки хору покарання, адже фактично реалізація санкції правової норми, у більшості випадків її реалізації зводиться до здійснення негативного впливу на правопорушника.

3) політико-правовий стан. Прихильником даного підходу є вчений В. М. Баранов, котрий визначав, положення про те, що юридична відповідальність є політико-правовим станом, що передбачений юридичною нормою та виник у результаті особисто вчиненого правопорушення, коли компетентний орган, посадова особа або громадянин на основі закону або у спеціальній формі вимагає від правопорушника звіту за вчинене діяння, покладає на нього визначену міру позбавлень (обмежень), а правопорушник перетерплює несприятливі наслідки порушення юридичної норми [13, с. 507]. На наше переконання, дане визначення містить ряд неточностей, що є пов'язаними із тим, що по суті, науковець обмежує суть юридичної відповідальності, лише фактом наявності вчиненого особою правопорушення, разом із тим у межах законодавчих підходів та правозастосовчої практики, є визначено про можливість здійснення притягнення суб'єкта до відповідальності без вини, або за винне діяння вчинене іншим суб'єктом. Окрім того, недоречним, на наш погляд, є послуговуватися категорією «політико-правовий стан», адже, відповідний термін змінює саму суть юридичної відповідальності, та перетворює останню у невизначене та латентне явище на практиці.

4) заходи державного примусу. І. С. Самощенко й М.Х. Фарукшин під юридичною відповідальністю розуміють державний примус до виконання вимог права, що містить осуд діяння правопорушника державою та суспільством. Відтак, ознаками юридичної відповідальності на думку авторів є осуд правопорушника й державний примус. Вчені визначають, що юридичною відповідальністю називається застосування до осіб, які вчинили правопорушення, передбачених законом заходів примусу у встановленому для цього процесуальному порядку [14, с. 17]. На наше переконання, надає вище зазначеними вченими визначення цілком відповідає сутті самого інституту юридичної відповідальності, а відтак, може виступати надійним орієнтиром для дослідження аналізованої нами проблематики.

5) реакцію суспільства на правопорушення. Слідє зазначити, що даний підхід до розгляду юридичної відповідальності з'явився завдяки об'єднанню підходів щодо розуміння відповідальності у позитивному та негативному аспекті. А.Ф. Плехотний об'єднав зазначені дві форми відповідаль-

ності, та пропонував визначати відповідальність, як реакцію суспільства на поведінку індивіда (суспільна відповідальність [15, с. 46]. Відзначимо, що на наше переконання у за даним визначенням суть юридичної відповідальності розглядається лише точково, що є обумовлено фактичним розглядом останньої крізь призму суб'єктивного сприйняття суспільством факту вчинення правопорушення. На наше переконання, юридична відповідальність має розглядатися, як значно ширше явище, та виходить далеко за межі безпосередньої реакції суспільства на вчинене правопорушення.

6) обов'язок перетерпіти позбавлень. Даний підхід до розгляду юридичної відповідальності, є поширеним у межах правової доктрини. Відтак, встановимо, що П. М. Рабінович юридичну відповідальність визначає як закріплений у законодавстві та забезпечений державою юридичний обов'язок правопорушника зазнати примусового позбавлення певних цінностей, що йому належали [16, с. 149].

7) обов'язок дати звіт. Концепція запропонована В.М. Горшеньовим визначає юридичну відповідальність як визнану державою «здатність особи (громадянина, установи, органу держави, посадової особи і т.д.) віддавати звіт своєму протиправному діянню і зазнавати на собі заходів державно-примусового впливу у формі позбавлення благ, які безпосередньо йому належать. Відтак, за даним підходом на наше переконання виправданим є здійснення включення юридичної відповідальності в правовий статус особистості [17, с. 23].

8) правові відносини. Правовий концепт, щодо здійснення розгляду юридичної відповідальності, крізь призму правовідносин, є одним із найрозповсюдженіших у межах юридичної доктрини. Відтак, його підтримують такі науковці, як М.І. Абдуллаєв, С.О. Комаров, І.М. Сенякін, С.О. Комаров, В.В. Іванов. Наприклад, М.І. Абдуллаєв визначає, що юридична відповідальність у широкому розумінні слова є правовідносинами між державою в особі її певних органів і суб'єктами права, що відповідають перед суспільством і державою за точну та добросовісну реалізацію передбачених нормами права і звернених до них відповідних вимог, приписів і т. ін [18, с. 464]. Підтримуючи позицію зазначених науковців, та визначаючи доцільність здійснення розгляду юридичної відповідальності, через концепт правовідносин, відзначимо, що на наше переконання, юридична відповідальність – це суспільні відносини котрі є врегульовані правом обов'язковими учасниками яких є держава в особі уповноваженого органу, або посадової особи, а також сам правопорушник, при чому суб'єкт котрий наділений владними повноваженнями має юридичний титул на застосування заходів примусу правопорушника, а останній зобов'язаний зазнавати втрат чи обмежень, передбачених санкціями норм права, з ме-

тою здійснення забезпечення загального правового порядку у суспільстві та державі загалом. Відтак, запропоноване нами визначення, є спрямованим, як на розгляд юридичної відповідальності, у власне правовій площині, що є обумовлено участю у відповідних правовідносинах суб'єкта владних повноважень, а також реалізації у них правової норми, так і на розгляд юридичної відповідальності, як соціального інституту, реалізація правовідносини у межах якого має сприяти забезпечення загального добробуту суспільства та держави.

Разом із тим, слідує зазначити, що визначені нами вище позиції науковців, щодо здійснення розгляду юридичної відповідальності у певній площині теж мають своє прикладне значення, хоча і не здійснюють повного розкриття суті останньої. Відзначимо, що прикладне значення відповідних підходів, може бути проаналізоване у контексті визначення ознак юридичної відповідальності, котрі на наше переконання, полягають у наступному:

- засудження з боку суспільства та держави протиправної поведінки правопорушника, що спрямована на порушення нормального функціонування суспільних відносин, та державного устрою, що існує у суспільстві загалом;

- наявність юридичного факту, та фактичних підстав, що надають можливість притягнути суб'єкта до юридичної відповідальності;

- опосередкована державним примусом, що полягає у застосуванні негативних наслідків для правопорушника, із боку уповноваженого державою суб'єкта.

- можливість застосування юридичної відповідальності лише уповноваженими державою суб'єктами у межах їх компетенції.

- притягнення суб'єкта до юридичної відповідальності, лише шляхом застосування процесуальних форм, що є визначені законодавством та опосередковані правовою доктриною.

Відтак, можемо встановити, що юридична відповідальність у більшій своїй мірі є комплексною категорією, розгляд котрої доцільно проводити крізь призму багатогранного підходу до визначення суті останньої.

Висновки. Таким підсумовуючи все вище викладене можна зробити ряд висновків.

1. Відповідальність, як категорія, котра існує на детермінанті взаємодії права, суспільства та філософії, розвивалася із розвитком людства та відповідного регулювання суспільних відносин, що опосередковане диференціацією визначень останньої, як у межах правової науки, так і у межах філософії.

2. Юридична відповідальність – це один із різновидів соціальної відповідальності, що у межах правової доктрини розглядається, крізь призму покарання; реалізації санкції правової норми; політико-правового стану; заходів державного примусу; реакції суспільства на правопорушення;

обов'язку перетерпіти позбавлень; обов'язку дати звіт; правових відносини.

3. Підтримуючи позицію, щодо здійснення розгляду юридичної відповідальності, головню через категорію правовідносини, автор надає власне визначення юридичної відповідальності, що являє собою суспільні відносини котрі є врегульовані правом обов'язковими учасниками яких є держава в особі уповноваженого органу, або посадової особи, а також сам правопорушник, при чому суб'єкт котрий наділений владними повноваженнями має юридичний титул на застосування заходів примусу правопорушника, а останній зобов'язаний зазнавати втрат чи обмежень, передбачених санкціями норм права, з метою здійснення забезпечення загального правового порядку у суспільстві та державі загалом.

4. Юридична відповідальність характеризується рядом ознак, що опосередковані диференційованими підходами, щодо здійснення визначення суті аналізованої категорії.

Таким чином, враховуючи важливість досліджуваної нами проблематики, як у теоретичному, так і у прикладному аспекті відзначимо, що остання потребує ряду подальших доктринальних досліджень, а результати даного, можуть стати основою для проведення подальших наукових пошуків.

Література

1. Стратегія розвитку інформаційного суспільства в Україні: Розпорядження Кабінету Міністрів України від 15.05.13 р. № 386-р. URL: <http://zakon5.rada.gov.ua/laws/show/386-2013-%D1%80>.
2. Волкова А.О. Особливості юридичної відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері. *Правова інформатика*. № 1 (41). 2014. С. 72-80.
3. Белая Л.В. Удосконалення інституту юридичної відповідальності як фактор формування демократичної, соціальної, правової держави [Текст]: автореф. дис. ... к.ю.н.: 12.00.01. *Теорія та історія держави і права; історія політичних і правових учень*. Київ. 2009. 23 с.
4. Скакун О. Ф. Теорія права і держави: підручник. 2-ге видання. Київ: Алерта; КНТ; ЦУЛ, 2010. 520 с.
5. Чепус А. В. Теория позитивной юридической ответственности органов исполнительной власти [Текст]: дис. ... д-ра юрид. наук.: 12.00.01. Теория и история государства и права; история учений о праве и государств. Москва. 2016. 534 с.
6. Диоген Лаэртский. Жизнь, учение и изречение знаменитых философов. Кн. II. Москва: Мысль, 1986. 574 с.
7. Августин Аврелий, блаженный. О граде Божием. М., 1994. Т. 1. 394 с.
8. Вебер М. Політика як покликання і професія URL: <http://www.kant.narod.ru/weber.htm?oprd=1>.
9. Українська Радянська Енциклопедія. URL: <http://leksika.com.ua/17430729/ure/vidpovidalnist>.
10. Бернштейн Д. И. Правовая ответственность как вид социальной ответственности и пути ее обеспечения / под. Ред. Ш.З. Уразаева. Ташкент: Фан, 1989. 150 с.
11. Краснов М.А. Ответственность в системе народного представительства: (методологические подходы). Москва: РАН. Ин-т государства и права, 1995. 55 с.
12. Малеин Н. С. Юридическая ответственность и справедливость. М.: Юрид. лит., 1992. 215 с.
13. Теория государства и права: учебник / под ред. В. К. Бабаева. М.: Юрист, 2003. 592 с.

14. Самощенко И.С., Фарукшин М.Х. Ответственность по советскому законодательству. М.: Юрид. лит., 1971. 240 с.

15. Плахотный А.Ф. Свобода и ответственность (социологический аспект). Харьков: Изд-во Харьковского ун-та, 1972. 159 с.

16. Рабинович П. М. Основы заглавной теории права та держави. Видання 5-те, зі змінами. Навч. посіб. К.: Атіка, 2001. 176 с.

17. Общая теория права и государства : учебник / под ред. В. В. Лазарева. 3-е изд., перераб. и доп. М. : Юрист, 2001. 520 с.

18. Горшенев В.М. Способы и организационные формы правового регулирования в социалистическом обществе. М., 1972. С. 104.

Анотація

Волкова А. О. Соціально-правова сутність інституту юридичної відповідальності в контексті відповідальності за правопорушення в інформаційній сфері. – Стаття.

В даній статті досліджується проблематика соціально-правова сутності інституту юридичної відповідальності. Розгляд змістовної складової категорії «відповідальність» здійснюється у історичній ретроспективі. Автор аналізує підходи правознавців, а також філософів щодо розкриття змісту поняття відповідальність, та юридична відповідальність. Результатом дослідження є надання автором власного визначення категорії юридична відповідальність, що опосередковано, як соціальним, так і правовим аспектом.

Ключові слова: відповідальність, соціальна відповідальність, юридична відповідальність, філософський погляд на відповідальність, ретроспектива відповідальності.

Аннотация

Волкова А. А. Социально-правовая сущность института юридической ответственности в контексте ответственности за правонарушения в информационной сфере. – Статья.

В данной статье исследуется проблематика социально-правовая сущности института юридической ответственности. Рассмотрение содержательной составляющей категории «ответственность» осуществляется в исторической ретроспективе. Автор анализирует подходы правоведов, а также философов по раскрытию содержания понятия ответственность, и юридическая ответственность. Результатом исследования является предоставление автором собственного определения категории юридическая ответственность, опосредованно, как социальным, так и правовым аспектом.

Ключевые слова: ответственность, социальная ответственность, юридическая ответственность, философский взгляд на ответственность, ретроспектива ответственности.

Summary

Volkova A. O. Socio-legal essence of the institute of legal responsibility in the context of responsibility for offenses in the information sphere. – Article.

This article examines the socio-legal nature of the institution of legal liability. Consideration of the substantive component of the category «liability» is carried out in historical retrospect. The author analyzes the approaches of jurists and philosophers to reveal the meaning of the concept of responsibility and legal liability. The result of the study is the author's own definition of the category of legal liability, which is indirect, both social and legal aspects.

Key words: responsibility, social responsibility, legal liability, philosophical view on responsibility, retrospective of responsibility.